Ç ÁÍÏÄÏÓ ÔÏÕ ËÁÚÊÉÓÌÏÕ

07.09.15

[1]δη
το 2010, πÝντε ολüκληρα
χρüνια πριν τον
σχηματισμü της
λαúκιστικÞς
κυβÝρνησης
συνασπισμοý στην
ΕλλÜδα, ο τüτε
Πρüεδρος της ΕΕ ΧÝρμαν
φαν
ΡομπÝι αποκÜλεσε τον
λαúκισμü «τον
μεγαλýτερο κßνδυνο
για την Ευρþπη»
(Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9 Απριλßου 2010). Απü
τüτε, πολλÝς
φωνÝς που εκφρÜζουν
το κατεστημÝνο Ýκαναν
το ßδιο, απü τη Γερμανßδα
καγκελÜριο ¶γκελα
ΜÝρκελ μÝχρι τους
αρχισυντÜκτες της New York Times.
¼λες οι
προειδοποιÞσεις
Ýχουν τα εξÞς κοινÜ
χαρακτηριστικÜ: (1)
προÝρχονται απü
ανθρþπους που
βρßσκονται στην
εξουσßα, (2) εßναι
ασαφεßς
αναφορικÜ με την Ýννοια
του λαúκισμοý, και (3)
ισχυρßζονται üτι ο
λαúκισμüς εßναι
(πανταχοý) παρþν στην
ευρωπαúκÞ πολιτικÞ
σκηνÞ.

Σε
αυτü το Üρθρο θα
αξιολογÞσω την
Üνοδο του λαúκισμοý
με βÜση Ýναν σαφÞ
ορισμü του. ΙστορικÜ
ο λαúκισμüς
αποτελεß Ýνα
περιθωριακü πολιτικü
φαινüμενο στην Ευρþπη,
αντßθετα με την ΑμερικÞ
(Βüρεια και Νüτια). Τα
τελευταßα χρüνια, τα
λαúκιστικÜ κüμματα της
ΑριστερÜς και της
ΔεξιÜς

Ýχουν πετýχει θετικÜ
εκλογικÜ
αποτελÝσματα σε
ολüκληρη την Ευρþπη,
παρüλο που οι
επιδρÜσεις τους
στην ευρωπαúκÞ
πολιτικÞ σκηνÞ
παραμÝνουν
μÝχρι στιγμÞς αρκετÜ
περιορισμÝνες.
Ωστüσο, αυτü δεν ισχýει
και στην
ΕλλÜδα, η οποßα
αποτελεß τüσο
ιστορικÞ üσο και
σýγχρονη εξαßρεση
στον
γενικü κανüνα στη

Τι (δεν) εßναι ο
λαúκισμüς

Ο
λαúκισμüς εßναι μια
πολυχρησιμοποιημÝνη
λÝξη στα μÝσα
ενημÝρωσης
παγκοσμßως. ΠοτÝ Ýνας
πολιτικüς δεν
χαρακτηρßζεται
λαúκιστÞς. Στην
πραγματικüτητα, θα Þταν
καλýτερο να ποýμε üτι
κατηγορεßται üτι εßναι
λαúκιστÞς, καθþς οι
περισσüτεροι
χρησιμοποιοýν τον
λαúκισμü ως πολεμικÞ
κραυγÞ (Kampfbegriff) για να
δυσφημÞσουν Ýναν
πολιτικü αντßπαλο.
ΕλÜχιστοι πολιτικοß
αυτοχαρακτηρßζοντα&iot
a; ως λαúκιστÝς.
Εκεßνοι που το
κÜνουν συνÞθως πρþτα
επαναπροσδιορßζουν
τον üρο με Ýναν τρüπο που
συνÜδει περισσüτερο
με τη λαúκÞ χρÞση της
δημοκρατßας παρÜ με
τον
λαúκισμü.

Στη
δημüσια αντιπαρÜθεση ο
λαúκισμüς

χρησιμοποιεßται
κυρßως για να
καταγγεßλει μια
μορφÞ πολιτικÞς που
χρησιμοποιεß τη
δημαγωγßα, τη
χαρισματικÞ ηγεσßα Þ
Ýναν λüγο Stammtisch (Þ συνδυασμü
αυτþν).
ΚανÝνα απü τα παραπÜνω
δεν αποτελεß ακριβÞ
ορισμü του λαúκισμοý.
Παρüλο
που κÜποιοι
λαúκιστÝς μπορεß να
υπüσχονται τα πÜντα σε
üλους (δημαγωγßα)
Þ να μιλοýν μια απλÞ, ακüμα
και δημþδη, γλþσσα
(λüγος Stammtisch),
εßναι πολλοß που δεν
το κÜνουν. Πιο
σημαντικü εßναι üτι
πολλοß μη
λαúκιστÝς πολιτικοß
το κÜνουν, ιδιαßτερα
κατÜ τη διÜρκεια της
προεκλογικÞς
εκστρατεßας.
Παρομοßως, ενþ κÜποιοι
επιτυχημÝνοι
λαúκιστÝς
εßναι χαρισματικοß
ηγÝτες, κÜποιοι δεν
εßναι, και πολλοß
επιτυχημÝνοι μη
λαúκιστÝς θεωροýνται
επßσης χαρισματικοß.

Αντßθετα,
ο λαúκισμüς ορßζεται
καλýτερα ως μια
αβαθÞς ιδεολογßα (thin-centered
ideology) που θεωρεß üτι η
κοινωνßαεßναι πλÞρως
διαχωρισμÝνη σε δýο
ομοιογενÞ και
ανταγωνιστικÜ
σýνολα, τον «αγνü λαü»
και τις «διεφθαρμÝνες
ελßτ», και η οποßα
υποστηρßζει üτι η
πολιτικÞ θα Ýπρεπε να
εßναι η
Ýκφραση της γενικÞς
θÝλησης(volonté générale) του
λαοý.[1] Αυτü
σημαßνει üτι ο
λαúκισμüς εßναι μια
συγκεκριμÝνη Üποψη
σχετικÜ με το πþς

εßναι η κοινωνßα και πþς
θα πρÝπει να εßναι
δομημÝνη, αλλÜ
ασχολεßται
μüνο με Ýνα μικρü μÝρος
της ευρýτερης
πολιτικÞς ατζÝντας.
Για
παρÜδειγμα, λÝει
ελÜχιστα σχετικÜ με
το ιδανικü
οικονομικü Þ πολιτικü
σýστημα που πρÝπει να
διαθÝτει Ýνα
(λαúκιστικü) κρÜτος. Τα
βασικÜ
χαρακτηριστικÜ του
εßναι: ηθικÞ και
μονισμüς. Το βασικü
σημεßο εßναι üτι
ο λαúκισμüς θεωρεß
και τα δýο σýνολα
ομοιογενÞ, δηλαδÞ,
χωρßς
θεμελιþδεις
εσωτερικÝς
διαιρÝσεις, και
πιστεýει üτι η ουσßα
του
διαχωρισμοý μεταξý των
δýο συνüλων εßναι ηθικÞ.
ΚατÜ συνÝπεια, οι
βασικοß του
αντßπαλοι εßναι ο
ελιτισμüς και ο
πλουραλισμüς. Ο
ελιτισμüς
πιστεýει στον ßδιο
σημαντικü διαχωρισμü,
αλλÜ θεωρεß üτι η ελßτ
εßναι
αγνÞ και ο λαüς
διεφθαρμÝνος. Ο
πλουραλισμüς
διαθÝτει μια εντελþς
διαφορετικÞ
κοσμοθεþρηση
συγκριτικÜ με τον
ελιτισμü και τον
λαúκισμü,
και θεωρεß üτι η
κοινωνßα διαιρεßται
σε διÜφορα σýνολα με
διαφορετικÜ
συμφÝροντα, και εßναι
υπÝρ μιας πολιτικÞς
που βασßζεται στη
συναßνεση
μεταξý αυτþν των
συνüλων.

Αντßθετα απü ü,τι

ενδεχομÝνως
ισχυρßζονται οι
υπÝρμαχοι και οι
επικριτÝς του, ο
λαúκισμüς δεν εßναι
οýτε η ουσßα οýτε
η Üρνηση της
δημοκρατßας. Με απλÜ
λüγια, ο λαúκισμüς
εßναι υπÝρ της
δημοκρατßας,
αλλÜ κατÜ της
φιλελεýθερης
δημοκρατßας.
Υποστηρßζει τη λαúκÞ
κυριαρχßα
και τον κανüνα της
πλειοψηφßας, αλλÜ
απορρßπτει τον
πλουραλισμü και τα
δικαιþματα των
μειονοτÞτων. Στο
ευρωπαúκü πλαßσιο, ο
λαúκισμüς μπορεß να
θεωρηθεß η
μισαλλüδοξη
δημοκρατικÞ απÜντηση
στα προβλÞματα που
δημιοýργησε Ýνας
αντιδημοκρατικüς
φιλελευθερισμüς.
Επικρßνοντας την τÜση
της τελευταßας
δεκαετßας να
αποπολιτικοποιοýντ
αι τα επßμαχα ζητÞματα
μÝσω της απομÜκρυνσÞς
τους απü την εθνικÞ
δημοκρατικÞ (δηλαδÞ
την
εκλογικÞ) σφαßρα, και
μÝσω της μεταφορÜς
τους στη
δικαιοδοσßα
υπερεθνικþν θεσμþν,
üπως η ΕυρωπαúκÞ ¸νωση, Þ
(νεο-)φιλελεýθερων
θεσμþν,
üπως τα δικαστÞρια και
οι κεντρικÝς
τρÜπεζες, οι
λαúκιστÝς ζητοýν την
επαναπολιτικοποßησ&
eta; ζητημÜτων üπως η
ευρωπαúκÞ
ολοκλÞρωση, τα
δικαιþματα
των ομοφυλüφιλων Þ η
μετανÜστευση.

¸να
τελευταßο σημαντικü

σημεßο εßναι üτι ο
λαúκισμüς δεν εßναι
οýτε δεξιüς
οýτε αριστερüς Þ, ßσως
καλýτερα, ο λαúκισμüς
μπορεß να υπÜρχει και
στην
ΑριστερÜ και στη ΔεξιÜ.
Αυτü δεν σημαßνει üτι ο
λαúκισμüς εßναι σαν
τον
«χαμαιλÝοντα»,[2] επειδÞ
δεν πρüκειται
απαραßτητα για τον
ßδιο δρþντα που
αλλÜζει χρþματα. Ο
λαúκισμüς σπÜνια
υπÜρχει καθαρÜ ως
τÝτοιος, με την Ýννοια
üτι οι
περισσüτεροι
λαúκιστÝς τον
συνδυÜζουν με μια
Üλλη ιδεολογßα. ΑυτÞ
η
λεγüμενη
ιδεολογßα-«ξενιστÞς»,
που εßναι συνÞθως
πολý σταθερÞ, εßναι
εßτε αριστερÞ εßτε
δεξιÜ. ΓενικÜ, οι
αριστεροß λαúκιστÝς
θα συνδυÜσουν
τον λαúκισμü με κÜποια
ερμηνεßα του
σοσιαλισμοý, ενþ οι
δεξιοß λαúκιστÝς
θα τον συνδυÜσουν
με κÜποια μορφÞ
εθνικισμοý. ΣÞμερα ο
λαúκισμüς εßναι
περισσüτερο
αριστερüς στη νüτια
Ευρþπη και
περισσüτερο δεξιüς
στη Βüρεια
Ευρþπη.[3]

Λαúκισμüς στην Ευρþπη

Παρüλο
που ο λαúκισμüς Ýχει
μακρÜ ιστορßα στην
Ευρþπη, Þταν πÜντα Ýνα

περιθωριακü πολιτικü
φαινüμενο. Αναδýθηκε
για πρþτη φορÜ στη Ρωσßα
στα
τÝλη του 19ου αιþνα. Οι
λεγüμενοι Ναρüντνικο
ιÞταν μια σχετικÜ
μικρÞ ομÜδα της αστικÞς
ελßτ οι οποßοι
προσπÜθησαν
ανεπιτυχþς να
υποκινÞσουν μια
αγροτικÞ εξÝγερση. Αν
και απÝτυχαν στη Ρωσßα,
οι Ναρüντνικοι Üσκησαν
Ýντονη επιρροÞ στην
ΑνατολικÞ Ευρþπη, üπου
υπÞρχαν διÜφορα
αγροτικÜ
λαúκιστικÜ κüμματα
στις αρχÝς του 20οý
αιþνα. Οι
περισσüτερες απü
αυτÝς
τις ομÜδες εßχαν
ελÜχιστη πολιτικÞ
επιρροÞ στα, κατÜ κýριο
λüγο,
αυταρχικÜ κρÜτη
εκεßνης της περιüδου.
Και ενþ τüσο ο
κομμουνισμüς üσο
και ο φασισμüς
χρησιμοποßησαν
λαúκιστικÞ ρητορικÞ,
ιδιαßτερα κατÜ τη
διÜρκεια της φÜσης
που αποτελοýσαν
κινÞματα, και οι δýο
ιδεολογßες και
καθεστþτα Þταν κατ’
ουσßαν ελιτιστικÜ.

Η μεταπολεμικÞ Ευρþπη
γνþρισε ελÜχιστο
λαúκισμü μÝχρι τη
δεκαετßα του 1990. ΥπÞρξε
οΠουζαντισμüς στη
Γαλλßα στα τÝλη της
δεκαετßας του 1950, τα
ΠροοδευτικÜ Κüμματα
της
Δανßας και της
Νορβηγßας τη
δεκαετßα του 1970, και
το ΠΑΣΟΚ τη
δεκαετßα
του 1980, αλλÜ üλα αυτÜ τα
κινÞματα Þταν κατÜ κýριο
λüγο sui genesis παρÜ
μÝρος μιας ευρýτερης
λαúκιστικÞς

συγκυρßας. Αυτü
Üλλαξε με την Üνοδο
της λαúκιστικÞς
ριζοσπαστικÞς δεξιÜς
στα τÝλη της
δεκαετßας του 1980.
Παρüλο που τα
παλαιüτερα κüμματα
αυτÞς της κατηγορßας,
üπως το Εθνικü
ΜÝτωπο (FN) στη Γαλλßα
και το Φλαμανδικü
Μπλοκ (τþρα Φλαμανδικü
ΣυμφÝρον, VB) στο ΒÝλγιο,
ξεκßνησαν ως
ελιτιστικÜ κüμματα,
σýντομα
υιοθÝτησαν μια
λαúκιστικÞ πλατφüρμα
με συνθÞματα üπως «ΛÝμε
Αυτü που
Σκεπτüσαστε» και «Η
ΦωνÞ του Λαοý». Τα
τελευταßα χρüνια Ýνας
νÝος
αριστερüς λαúκισμüς
αναδýθηκε σε
κÜποιες χþρες,
ιδιαßτερα στη νüτια
Ευρþπη.

Ο
Πßνακας παραπλεýρως
περιλαμβÜνει τα πιο
σημαντικÜ λαúκιστικÜ
κüμματα
στην Ευρþπη σÞμερα –
περιλαμβÜνεται μüνο
το πιο επιτυχημÝνο
κüμμα σε
κÜθε χþρα. Η τρßτη στÞλη
δßνει το εκλογικü
αποτÝλεσμα στις πιο
πρüσφατες
ΕυρωεκλογÝς του
ΜαÀου του 2014, που
κυμαßνεται απü το 51,5
τοις εκατü
μÝχρι το 3,7 τοις εκατü
των ψÞφων – σημειþστε
üτι χþρες χωρßς
επιτυχημÝνο
λαúκιστικü κüμμα δεν
περιλαμβÜνονται (π.χ.,
Λουξεμβοýργο,
Πορτογαλßα Þ
Σλοβενßα). ΚατÜ μÝσο üρο,
τα λαúκιστικÜ κüμματα
κÝρδισαν
περßπου το 12,5 τοις
εκατü της ψÞφου στις
τελευταßες

ΕυρωεκλογÝς, üχι ασÞμαντο, αλλÜ üχι και «πολιτικüς σεισμüς» üπως ισχυρßστηκαν τα διεθνÞ
μÝσα ενημÝρωσης.

Πßνακας.
ΑποτελÝσματα για τα βασικÜ λαúκιστικÜ κüμματα στις
ΕυρωεκλογÝς του 2014
και στις πρüσφατες εθνικÝς εκλογÝς (και αλλαγÞ σε σχÝση με προηγοýμενες
εθνικÝς εκλογÝς)

Χþρα

Λαúκιστικü Κüμμα

%ΕυρωεκλογÝς ’14

%ΕθνικÝς

ΚατÜταξη

%Σýνολο

%ΑλλαγÞ

Αυστρßα

Κüμμα Ελευθερßας της Αυστρßας (FPÖ)

19,7

20,5

3

29,8

+1,5

ΒÝλγιο

Φλαμανδικü ΣυμφÝρον (VB)

4,1

3,7

10

5,6

-5,7

Βουλγαρßα

Βουλγαρßα χωρßς Λογοκρισßα (BBT)

10,7

5,7

6

10,2

+2,9

Γαλλßα

Εθνικü ΜÝτωπο (FN)

25,0

13,6

3

20,5

+16,2

Γερμανßα

Η ΑριστερÜ

(Die Linke)

7,3

8,6

3

10,5

-1,0

Δανßα

Λαúκü Κüμμα της Δανßας (DFP)

26,6

12,3

3

12,3

-1,5

Ελβετßα

Ελβετικü Λαúκü Κüμμα (SVP)

--

26,6

1

27,8

-1,7

ΕλλÜδα

Συνασπισμüς της ΡιζοσπαστικÞς ΑριστερÜς (ΣΥΡΙΖΑ)

26,6

36,3

1

42,1

+6,1

ΗΒ

Κüμμα Ανεξαρτησßας ΗνωμÝνου Βασιλεßου (UKIP)

27,5

3,1

4

5,6

+2,0

Ιρλανδßα

Σιν ΦÝιν (SF)

19,5

9,9

4

11,3

+3,7

Ισπανßα

Μποροýμε (Podemos)

8,0

--

--

--

--

Ιταλßα

Κßνημα ΠÝντε ΑστÝρων (M5S)

21,2

25,6

1

51,3

+5,6

Λιθουανßα

ΤÜξη και Δικαιοσýνη (TT)

14,3

7,3

4

7,3

-5,4

Νορβηγßα

Κüμμα Προüδου (FrP)

--

16,3

3

16,3

-6,6

Ολλανδßα

Κüμμα για την Ελευθερßα (PVV)

13,2

10,1

3

19,8

-5,6

Ουγγαρßα

Fidesz – ΟυγγρικÞ ¸νωση Πολιτþν (Fidesz)

51,5

44,5

1

65,0

-4,3

Πολωνßα

Νüμος και ΤÜξη (PiS)

31,8

29,9

2

39,9

+7,8

Ρουμανßα

Λαúκü κüμμα –DanDiaconescu(PP-DD)

3,7

14,7

3

16,1

+13,0

Σλοβακßα

Κατεýθυνση-Σοσιαλδημοκρατßα(Smer-SD)

24,1

44,4

1

63,4

+11,4

Σουηδßα

Σουηδοß ΔημοκρÜτες (SD)

9,7

12,9

3

12,9

+7,2

Φινλανδßα

Κüμμα των Φιλανδþν (PS)

12,9

19,1

3

19,1

+15,0

Μποροýμε
να κατανοÞσουμε
καλýτερα την
εκλογικÞ και
πολιτικÞ συνÜφεια των
λαúκιστικþν κομμÜτων
απü τα αποτελÝσματα
των πιο πρüσφατων
εθνικþν
εκλογþν. Η τÝταρτη
στÞλη δßνει το
αποτÝλεσμα του πιο
επιτυχημÝνου
λαúκιστικοý
κüμματος στη χþρα, η πÝμπτη
στÞλη την κατÜταξÞ του
μεταξý
üλων των εθνικþν
κομμÜτων, η Ýκτη τη
συνολικÞ εκλογικÞ
υποστÞριξη üλων
των λαúκιστικþν
κομμÜτων στη χþρα, και η
Ýβδομη στÞλη την
αλλαγÞ στη
συνολικÞ εθνικÞ
λαúκιστικÞ ψÞφο μεταξý
των πιο πρüσφατων και
των
προηγοýμενων εθνικþν
εκλογþν.[4] Τα πιο
σημαντικÜ μαθÞματα που
αποκομßζουμε εßναι
τα ακüλουθα.

Πρþτον,
τα λαúκιστικÜ κüμματα
εßναι εκλογικÜ
επιτυχημÝνα στις
περισσüτερες
ευρωπαúκÝς χþρες. Σε
περßπου εßκοσι
ευρωπαúκÝς χþρες Ýνα
λαúκιστικü
κüμμα κερδßζει
τουλÜχιστον 10 τοις
εκατü της εθνικÞς
ψÞφου. Δεýτερον,
üλα τα λαúκιστικÜ
κüμματα μαζß
πετυχαßνουν Ýναν μÝσο
üρο περßπου 17% της
ψÞφου στις εθνικÝς
εκλογÝς. Αυτü
κυμαßνεται απü Ýνα
συγκλονιστικü
ποσοστü 65 τοις εκατü
στην Ουγγαρßα,
μοιρασμÝνο μεταξý του
Fidesz και
του ΚινÞματος για
μια Καλýτερη
Ουγγαρßα (Jobbik), μÝχρι το 5,6
τοις
εκατü στο ΒÝλγιο και
το ΗνωμÝνο Βασßλειο.
Τρßτον, ενþ η γενικÞ τÜση
εßναι ανοδικÞ, τα
περισσüτερα
λαúκιστικÜ κüμματα
εßναι εκλογικÜ
ασταθÞ.
ΕλÜχιστα λαúκιστικÜ
κüμματα καταφÝρνουν
να καθιερωθοýν ως
σχετικÜ
σταθερÝς πολιτικÝς
δυνÜμεις στο εθνικü
κομματικü σýστημα.
ΤÝταρτον,
υπÜρχουν τερÜστιες
διαφορÝς εθνικÜ και
χρονικÜ εντüς της
Ευρþπης. Ενþ
κÜποια λαúκιστικÜ
κüμματα εßναι εντελþς
νÝα (π.χ., το M5S και το
Podemos), Üλλα
δημιουργÞθηκαν
κÜποιες δεκαετßες
πριν (π.χ., FN, FPÖ, Η
ΑριστερÜ, SVP). Παρομοßως,
ενþ κÜποια κüμματα Ýχουν
ανοδικÞ πορεßα
(π.χ., DF, ΣΥΡΙΖΑ), Üλλα εßναι
σε πτþση (π.χ., PP-DD και VB).

¼ταν
επικεντρωθοýμε μüνο
στις (λßγες)
ευρωπαúκÝς χþρες üπου
ο λαúκισμüς
εßναι Ýνα σημαντικü
πολιτικü φαινüμενο,
εξÜγουμε τÝσσερα
σημαντικÜ
συμπερÜσματα. Πρþτον,
σε πÝντε χþρες Ýνα
λαúκιστικü κüμμα εßναι
το
μεγαλýτερο πολιτικü
κüμμα – ΕλλÜδα,
Ουγγαρßα, Ιταλßα,
Σλοβακßα και
Ελβετßα. Δεýτερον, τα
λαúκιστικÜ κüμματα
κÝρδισαν την
πλειοψηφßα σε
τρεις χþρες –
Ουγγαρßα, Ιταλßα και
Σλοβακßα. Ωστüσο,
τουλÜχιστον σε δýο
απü αυτÝς τα βασικÜ
λαúκιστικÜ κüμματα
αντιτßθενται σθεναρÜ
στη
συνεργασßα. Η
κατÜσταση στην
Ουγγαρßα εßναι πιο
εντυπωσιακÞ, καθþς
και
το βασικü
κυβερνητικü κüμμα (Fidesz)
και το βασικü κüμμα
της
αντιπολßτευσης (Jobbik)
εßναι λαúκιστικÜ.
Τρßτον, λαúκιστικÜ κüμμα
βρßσκονται αυτÞ τη
στιγμÞ στην κυβÝρνηση
σε Ýξι χþρες – ΕλλÜδα,
Ουγγαρßα,
Λιθουανßα, Νορβηγßα,
Σλοβακßα και
Ελβετßα. Η ΕλλÜδα
αποτελεß
μοναδικÞ περßπτωση ως
προς το üτι διαθÝτει
μια λαúκιστικÞ
κυβÝρνηση
συνασπισμοý που
αποτελεßται απü δýο
λαúκιστικÜ κüμματα, Ýνα
της
ΑριστερÜς και Ýνα της
ΔεξιÜς.[5] ΤÝταρτον,
σε Ýξι χþρες Ýνα
λαúκιστικü κüμμα εßναι
τμÞμα του πολιτικοý
κατεστημÝνου –

Ουγγαρßα, Ιταλßα,
Λιθουανßα, Πολωνßα,
Σλοβακßα και
Ελβετßα. Αυτü εßναι
αξιοσημεßωτο, επειδÞ
ο λαúκισμüς κανονικÜ
σχετßζεται
αποκλειστικÜ με
κüμματα-αμφισβητßες
που θεωροýνται
ανßκανα να
καθιερωθοýν στο
πολιτικü σýστημα.
Ωστüσο, ενþ τα
λαúκιστικÜ κüμματα
πρÝπει να εßναι
ιδιαßτερα προσεκτικÜ
þστε να μην θεωρηθοýν
μÝρος «της
ελßτ», κÜποιοι
λαúκιστÝς üπως ο πρþην
Ιταλüς πρωθυπουργüς
Σßλβιο
Μπερλουσκüνι και ο
νυν Οýγγρος
πρωθυπουργüς Βικτüρ
ΟρμπÜμ πÝτυχαν να
διατηρÞσουν το Ýξυπνα
κατασκευασμÝνο
προφßλ του
«αουτσÜιντερ» στην
εξουσßα.

Γιατß εßναι ο
λαúκισμüς
επιτυχημÝνος (τþρα);

ΔεδομÝνου
του τερÜστιου
ακαδημαúκοý
ενδιαφÝροντος για
το φαινüμενο του
λαúκισμοý,
κÜποιος θα υπÝθετε üτι
γνωρßζουμε τον λüγο
για τον οποßο τα
λαúκιστικÜ
κüμματα εßναι
επιτυχημÝνα και, ακüμα
πιο συγκεκριμÝνα,
τις συνθÞκες υπü
τις οποßες
παρουσιÜζουν Üνοδο
και πτþση. Αυτü üμως δεν
ισχýει. Οι
περισσüτερες
αναλýσεις για τον
ευρωπαúκü λαúκισμü
εστιÜζουν σχεδüν

αποκλειστικÜ σε Ýναν
τýπο λαúκιστικþν
κομμÜτων, κυρßως τη
λαúκιστικÞ
ριζοσπαστικÞ δεξιÜ,
και συγκεκριμÝνα τα
μη λαúκιστικÜ
χαρακτηριστικÜ
της. Ωστüσο, η
μετανÜστευση δεν
μπορεß να εξηγÞσει το
φαινüμενο σε χþρες
με λßγους
μετανÜστες (üπως η
Ουγγαρßα και η
Πολωνßα) Þ στην
περßπτωση
λαúκιστικþν κομμÜτων
που δεν αντιτßθενται
στη μετανÜστευση (üπως
το
Podemos Þ ο ΣΥΡΙΖΑ).
Ταυτüχρονα, οι πιο
δημοφιλεßς θεωρßες
εßναι συχνÜ
πολý γενικÝς και
ασαφεßς. Ενþ η κρßση και
η παγκοσμιοποßηση
Ýχουν κÜποια
σχÝση με την Üνοδο του
λαúκισμοý, η
παγκοσμιοποßηση
σχετßζεται με τα
πÜντα, και η κρßση σπÜνια
ορßζεται, και απλþς
χρησιμοποιεßται
üποτε Ýνα
λαúκιστικü κüμμα
γßνεται επιτυχημÝνο
(καθιστþντας τη
«θεωρßα»
ταυτολογικÞ). Οι
τÝσσερις λüγοι που
ακολουθοýν εßναι
επßσης αρκετÜ
γενικοß, και σε
κÜποιον βαθμü ασαφεßς,
αλλÜ καταδεικνýουν
κÜποιους
σημαντικοýς
παρÜγοντες που
αφοροýν τüσο την
πλευρÜ της ζÞτησης üσο
και
την πλευρÜ της
προσφορÜς της
λαúκιστικÞς
πολιτικÞς.

Πρþτον,
μεγÜλο τμÞμα του
ευρωπαúκοý

εκλογικοý σþματος
πιστεýει üτι σημαντικÜ
ζητÞματα δεν
αντιμετωπßζονται
(επαρκþς) απü τις
πολιτικÝς ελßτ. Αυτü
αφορÜ σε ζητÞματα üπως η
ευρωπαúκÞ
ολοκλÞρωση και η
μετανÜστευση, τα
οποßα τα καθιερωμÝνα
κüμματα δεν επιθυμοýν
εδþ και καιρü να τα
συμπεριλÜβουν στην
προεκλογικÞ τους
εκστρατεßα, καθþς
και
κοινωνικοοικονομ
ικÜ ζητÞματα üπως η
ανεργßα και η
μεταρρýθμιση του
κρÜτους πρüνοιας,
ιδιαßτερα εν τω μÝσω
της τρÝχουσας
οικονομικÞς κρßσης.
Ενþ μποροýμε εýλογα
να ποýμε üτι οι
πολιτικÝς ελßτ εßναι
πρÜγματι
απρüθυμες και
ανεπιτυχεßς στην
αντιμετþπιση
σημαντικþν ζητημÜτων,
και
μÜλιστα σε
μεγαλýτερο βαθμü
συγκριτικÜ με
προηγοýμενες
περιüδους (δηλαδÞ
πριν απü τη δεκαετßα
του 1990), εßναι σημαντικü
να σημειþσουμε üτι
πολλοß Ευρωπαßοι
πολßτες θεωροýν üτι
αυτü αποτελεß Ýνα
σημαντικü
πρüβλημα. Αυτü
δημιοýργησε ευρεßα
πολιτικÞ
δυσαρÝσκεια, η οποßα
αποτελεß
το γüνιμο Ýδαφος για
την ανÜδυση
λαúκιστικþν κομμÜτων,
αλλÜ και Üλλων
αντικαθεστωτικþν
κομμÜτων (üπως το Ciudadanos Þ
Πολßτες στην Ισπανßα).[6]

Δεýτερον,
οι εθνικÝς πολιτικÝς
ελßτ θεωροýνται

ολοÝνα και
περισσüτερο «üλες
ßδιες». Και πÜλι, η
αντßληψη των πολιτþν
εßναι πιο σημαντικÞ απü
την
πραγματικüτητα, παρüλο
που δεν εßναι Üσχετες
μεταξý τους. Παρüλο
που
σχολιαστÝς
επικρßνουν το
λεγüμενο «τÝλος της
ιδεολογßας» απü τα
τÝλη της
δεκαετßας του 1960, δεν
υπÜρχει αμφιβολßα üτι η
κατÜσταση σÞμερα εßναι
πολý πιο ακραßα.
Ανταποκρινüμενα στη
διαρθρωτικÞ αλλαγÞ
των ευρωπαúκþν
κοινωνιþν ως
αποτÝλεσμα της «μετα-
βιομηχανικÞς
επανÜστασης»,
συμπεριλαμβανομÝνη&sigma
f; της πτþσης της
εργατικÞς τÜξης και
της
εκκοσμßκευσης, τα
βασικÜ κυρßαρχα
κüμματα μετρßασαν τις
ιδεολογßες τους
και συνÝκλιναν Ýντονα
τüσο σε
κοινωνικοπολιτισμ
ικÜ üσο και σε
κοινωνικοοικονομ
ικÜ ζητÞματα.[7] Η ανÜδυση
του «neue Mitte»
(νÝου κÝντρου) και του
«Τρßτου Δρüμου» στην
κεντρο-αριστερÜ, που
γενικÜ
μεταμüρφωσαν τα
σοσιαλδημοκρατικÜ
κüμματα σε
κεντροδεξιÜ κüμματα
που
στüχευαν στους
ßδιους ψηφοφüρους
με τα
χριστιανοδημοκρατι&k
appa;Ü και τα
συντηρητικÜ-
φιλελεýθερα κüμματα,
αποξÝνωσε μεγÜλο
μÝρος της
εναπομεßνασας
εργατικÞς τÜξης και
Üφησε τους πιο
ιδεολüγους
ψηφοφüρους
τüσο της ΑριστερÜς üσο

και της ΔεξιÜς χωρßς
πολιτικÞ φωνÞ.

Τρßτον,
üλο και περισσüτεροι
Üνθρωποι θεωροýν τις
εθνικÝς πολιτικÝς
ελßτ
ουσιαστικÜ
«ανßσχυρες». Και πÜλι, η
αντßληψη των πολιτþν
και η
πραγματικüτητα
συνδÝονται στενÜ, ακüμα
και αν πολλοß
Üνθρωποι δεν
διαθÝτουν απαραßτητα
ακριβÞ πληροφüρηση. Τις
τελευταßες
δεκαετßες οι
ευρωπαúκÝς ελßτ
συμμετÝχουν σε μια
απü τις πιο
εντυπωσιακÝς
μεταβιβÜσεις
εξουσßας απü το
εθνικü στο
υπερεθνικü επßπεδο.
ΣπÜνια οι πολιτικοß
αυτοπεριθωριοποι&omicr
on;ýνται με τüση προθυμßα.
ΜεγÜλης σημασßας Þταν
η ΣυνθÞκη
του ΜÜαστριχτ το 1992, η
οποßα αφαßρεσε πολλÜ
σημαντικÜ ζητÞματα απü
την εθνικÞ σφαßρα και
τα μεταβßβασε στην
πολý λιγüτερο
δημοκρατικÞ
σφαßρα της ΕΕ. Αυτü,
βÝβαια, συνÝβη κυρßως
στις χþρες που
συμμετεßχαν
στην Ευρωζþνη, οι
οποßες δεν διÝθεταν
πλÝον τον Ýλεγχο του
νομßσματüς
τους Þ της
νομισματικÞς
πολιτικÞς. Ταυτüχρονα,
η διαδικασßα της
«γνωστικÞς
κινητικüτητας» Ýκανε
τους Ευρωπαßους
πιο μορφωμÝνους και
πιο
ανεξÜρτητους, και κατÜ
συνÝπεια πιο
επικριτικοýς και με
λιγüτερο σεβασμü
προς τις πολιτικÝς

ελßτ.[8] ΛαμβÜνοντας
ανÜμικτα μηνýματα απü τις
πολιτικÝς ελßτ, που
ισχυρßζονται üτι εßναι
ανßσχυρες στην
περßπτωση εφαρμογÞς
μη δημοφιλþν πολιτικþν
(«το
αποτÝλεσμα της
ΕΕ/παγκοσμιοποßηση
ς/ΗΠΑ») αλλÜ üτι Ýχουν τον
απüλυτο
Ýλεγχο στην περßπτωση
εφαρμογÞς δημοφιλþν
πολιτικþν («οι δικÝς
μου
επιτυχημÝνες
οικονομικÝς
πολιτικÝς»), οι
Ευρωπαßοι πολßτες
με βεβαιüτητα
επικρßνουν τους
πολιτικοýς για
ανικανüτητα Þ ακüμα και
εξαπÜτηση.

ΤÝταρτον,
τα μÝσα μαζικÞς
ενημÝρωσης ευνοοýν
πολý περισσüτερο
τους πολιτικοýς
αμφισβητßες.
ΤουλÜχιστον μÝχρι τη
δεκαετßα του 1980 τα
καθιερωμÝνα
κüμματα Ýλεγχαν τα
περισσüτερα απü τα
σημαντικÜ μÝσα
ενημÝρωσης στην
Ευρþπη, εßτε επρüκειτο
για κομματικÝς
εφημερßδες εßτε για
το κρατικü
ραδιüφωνο και την
τηλεüραση που
ελÝγχονταν απü
συμβοýλια
διορισμÝνα απü
το κρÜτος. Ενþ δεν
υπÞρχε παρÜ ελÜχιστη
λογοκρισßα, οι
περισσüτεροι
δημοσιογρÜφοι
αυτολογοκρßνοντα&n
u; üταν επρüκειτο για
ιστορßες που Ýπλητταν
τα συμφÝροντα και τις
αξßες της κυρßαρχης
πολιτικÞς τÜξης. ΚατÜ
συνÝπεια, η κριτικÞ για
τη μετανÜστευση Þ την
ευρωπαúκÞ

ολοκλÞρωση
βρισκüταν για καιρü
στο περιθþριο, ενþ δεν
αποκαλυπτüταν
μεγÜλο μÝρος
της διαφθορÜς,
ιδιαßτερα αυτÞς στην
οποßα εμπλÝκονταν οι
ελßτ απü
διÜφορα καθιερωμÝνα
κüμματα. ΚÜτι τÝτοιο δεν
εßναι πλÝον δυνατü σε
Ýναν
κüσμο üπου κυριαρχοýν
τα ιδιωτικÜ μÝσα που
εßναι ανεξÜρτητα απü τα
κüμματα και το
ανεξÝλεγκτο
Διαδßκτυο. Δεν εßναι
μüνο üτι üλες οι
ιστορßες και οι φωνÝς
βρßσκουν διÝξοδο,
αλλÜ οι λαúκιστικÝς
ιστορßες και
οι φωνÝς εßναι
ιδιαßτερα
ελκυστικÝς στα μÝσα
üπου κυριαρχεß η
λογικÞ
του οικονομικοý
κÝρδους. ¶λλωστε, τα
σκÜνδαλα και η
αντιπαρÜθεση
πουλÜνε!

ΤÝλος,
ενþ οι προηγοýμενοι
τÝσσερις παρÜγοντες
δημιοýργησαν γüνιμο
Ýδαφος και
μια ευνοúκÞ «δομÞ
διαλεκτικÞς
ευκαιρßας» για
τους λαúκιστÝς, η
επιτυχßα
λαúκιστικþν κομμÜτων
üπως το FN και ο ΣΥΡΙΖΑ
σχετßζεται επßσης με
το
γεγονüς üτι οι
λαúκιστÝς Ýχουν γßνει
πιο «ελκυστικοß»
στους ψηφοφüρους
(και στα μÝσα). Σχεδüν üλα
τα επιτυχημÝνα
λαúκιστικÜ κüμματα
διαθÝτουν
Ýμπειρους ανθρþπους
στην κορυφÞ, üπως και
ηγÝτες που εßναι
γνþστες των
μÝσων επικοινωνßας

üπως ο ΜπÝπε Γκρßλο (M5S), ο ΠÜμπλο ΙγκλÝσιας (Podemos), Þ ο Γκερτ Βßλντερς (PVV). ¼χι μüνο τα καταφÝρνουν στις πολιτικÝς αντιπαραθÝσεις εξßσου καλÜ με τους ηγÝτες των καθιερωμÝνων κομμÜτων, αλλÜ συχνÜ γνωρßζουν καλýτερα πþς να εκμεταλλευτοýν τις τερÜστιες δυνατüτητες των νÝων πüρων, üπως εßναι τα κοινωνικÜ μÝσα δικτýωσης. Για παρÜδειγμα, για πολλÜ χρüνια ο Βßλντερς κυριαρχοýσε στον πολιτικü διÜλογο στη Δανßα μÝσω του Twitter. ¸να και μüνο καλÜ διατυπωμÝνο tweet προσεßλκυε τους δημοσιογρÜφους, οι οποßοι Ýπειτα ανÜγκαζαν τους πολιτικοýς των καθιερωμÝνων κομμÜτων να απαντÞσουν, και με αυτüν τον τρüπο βοηθοýσαν τον Βßλντερς να θÝτει την πολιτικÞ ατζÝντα και να διαμορφþνει τον πολιτικü διÜλογο.

Η ελληνικÞ εξαßρεση

¼λοι αυτοß οι παρÜγοντες παßζουν ρüλο στην εξÞγηση της αξιοσημεßωτης επιτυχßας των λαúκιστικþν κομμÜτων στην ΕλλÜδα σÞμερα. Πολλοß ¸λληνες

αισθÜνονται üτι
σημαντικÜ ζητÞματα üπως
η ευρωπαúκÞ
ολοκλÞρωση Þ η
μετανÜστευση δεν
αντιμετωπßζονται
(επαρκþς) απü τις
πολιτικÝς ελßτ. Για
προφανεßς λüγους
αισθÜνονται üτι τα
πολιτικÜ κüμματα εßναι
üλα ßδια,
ιδιαßτερα απü τη στιγμÞ
που οι πρþην «αιþνιοι
εχθροß» ΝÝα Δημοκρατßα
(ΝΔ) και ΠανελλÞνιο
Σοσιαλιστικü Κßνημα
(ΠΑΣΟΚ) σχημÜτισαν
κυβÝρνηση
συνασπισμοý. Επßσης
αισθÜνονται üτι οι
πολιτικÝς ελßτ εßναι
ανßσχυρες,
στο Ýλεος της ΕΕ
και της Τρüικα. Ενþ η
παραδοσιακÞ δομÞ των
ελληνικþν
μÝσων ενημÝρωσης
ενδεχομÝνως
εμφανßζει μικρüτερη
ροπÞ προς Ýνα
φιλο-λαúκιστικü και
αντι-ελιτιστικü
πλαßσιο σε σχÝση με
Üλλες χþρες της
ΕΕ, ο ελκυστικüς
νÝος λαúκισμüς,
ιδιαßτερα üπως
εκφρÜζεται μÝσω του
νεαροý ηγÝτη ΑλÝξη
Τσßπρα, εισχþρησε στα
παραδοσιακÜ μÝσα
κυρßως μÝσω
της πανταχοý παρουσßα
τους στα μÝσα
κοινωνικÞς
δικτýωσης. ¼μως δεν
εßναι
μüνο αυτü. Η ΕλλÜδα δεν
μοιÜζει με καμßα Üλλη
χþρα στην Ευρþπη, την ΕΕ,
Þ ακüμα και την Ευρωζþνη.
Αποτελεß εξαßρεση
τουλÜχιστον για
τρεις
σημαντικοýς λüγους.

Πρþτον,
η ΕλλÜδα εßναι η χþρα με
την πιο μακρüχρονη και
πιο επιτυχημÝνη
παρÜδοση στη

λαúκιστικÞ πολιτικÞ
στην Ευρþπη. Το ΠΑΣΟΚ,
που μελετÞθηκε
εκτεταμÝνα απü τους
¸λληνες
μελετητÝς[9] αλλÜ
αγνοÞθηκε σχεδüν
απüλυτα στη διεθνÞ
βιβλιογραφßα
σχετικÜ με τον
λαúκισμü, Þταν ßσως το
πιο επιτυχημÝνο
ευρωπαúκü λαúκιστικü
κüμμα του 20οý αιþνα.
Με Ýνα μοναδικü μεßγμα
πελατειακοý
συστÞματος και
«πατριωτικοý
αριστεροý λαúκισμοý»,
υπü την ηγεσßα του
ΑνδρÝα ΠαπανδρÝου τη
δεκαετßα
του 1980, το ΠΑΣΟΚ
επηρÝασε βαθιÜ την
ελληνικÞ
πολιτικÞ.[10] Αυτü
ενισχýθηκε απü το
γεγονüς üτι η ΝΔ
αισθÜνθηκε
υποχρεωμÝνη να
αντιγρÜψει
κατÜ μεγÜλο μÝρος το
πελατειακü σýστημα
και, ßσως σε λßγο
μικρüτερο
βαθμü, τον λαúκισμü,
προκειμÝνου να
διατηρÞσει την
εκλογικÞ
ανταγωνιστικüτητÜ
της.[11]

Μßα
απü τις πιο επιζÞμιες
λαúκιστικÝς
κληρονομιÝς του
ΠΑΣΟΚ εßναι τα
αδýναμα θεμÝλια της
φιλελεýθερης
δημοκρατßας στην
ΕλλÜδα.
Αντανακλþντας
τη λαúκιστικÞ
δυσπιστßα του για
τις αντισταθμιστικÝς
δυνÜμεις, που θα
μποροýσαν να
εμποδßσουν τη «γενικÞ
θÝληση» (δηλαδÞ τη
διακυβÝρνηση απü
το ΠΑΣΟΚ), το κüμμα
δεν ανÝπτυξε ποτÝ μια

ισχυρÞ ανεξÜρτητη
γραφειοκρατßα Þ
δικαστικÞ εξουσßα, ενþ
το πελατειακü
σýστημα καθιστοýσε
ασαφÞ τα üρια μεταξý
κüμματος και
κρÜτους. Ενþ η ΝΔ
ιδεολογικÜ δεν
δεσμευüταν να
δημιουργÞσει αυτü
που ο ΤÜκης ΠαπÜς
πρüσφατα ονüμασε
«λαúκιστικÞ
δημοκρατßα»,
εκλογικοß και
πολιτικοß
υπολογισμοß την
οδÞγησαν, σε γενικÝς
γραμμÝς, να αντιγρÜψει
την πολιτικÞ του
ΠΑΣΟΚ.[12] ΕπομÝνως,
η βασικÞ διαφορÜ μεταξý
ΝΔ και ΠΑΣΟΚ δεν
αφοροýσε στο εßδος
του
πολιτικοý
καθεστþτος αλλÜ
στο ποιος θα
Ýλεγχε την εξουσßα
και τα
ρουσφÝτια.

Τρßτον,
ενþ η οικονομικÞ κρßση
σε Üλλες χþρες με
μνημüνια διÜσωσης üπως η
Ιρλανδßα και η Ισπανßα
Þταν κατÜ κýριο λüγο η
συνÝπεια της ΜεγÜλης
¾φεσης , και επομÝνως
εκπορευüταν απü το
εξωτερικü, αυτü δεν
ισχýει και
για την ΕλλÜδα. Δεν
υπÜρχει αμφιβολßα üτι η
παγκüσμια κρßση Þταν
καταστροφικÞ για μια
χþρα που εξαρτÜται τüσο
πολý απü τον τουρισμü,
και
τα μÝτρα λιτüτητας
ενδεχομÝνως
ενÝτειναν την
οικονομικÞ ýφεση,
üμως η
καρδιÜ του
προβλÞματος
βρßσκεται στο
εσωτερικü, üχι στο
εξωτερικü.[13] Η
ιρλανδικÞ και η

ισπανικÞ οικονομßα
και το κρÜτος Þταν
ßσως
υπερεκτεταμÝνα, και
υπερβολικÜ
εξαρτημÝνα απü Ýναν Þ δýο
οικονομικοýς
τομεßς, αλλÜ
λειτουργοýσαν
καλÜ πριν ξεσπÜσει η
φοýσκα των ακινÞτων
στις
ΗνωμÝνες Πολιτεßες
το 2007. Σε Ýντονη αντßθεση,
η ελληνικÞ
οικονομßα
και το κρÜτος Þταν Þδη
δυσλειτουργικÜ
πολý πριν απü το 2007. Το
πελατειακü σýστημα
και η διαφθορÜ Þταν τüσο
ενδημικÜ που εμπüδιζαν
τις
ελÜχιστες αδýναμες
προσπÜθειες για
οικονομικÞ και
κρατικÞ
μεταρρýθμιση.[14] Και
εξακολουθοýν να
τις εμποδßζουν και
σÞμερα.

ΣυμπÝρασμα

ΠαρÜ
τις Ýντονες
προειδοποιÞσεις απü
διÜφορες εθνικÝς και
υπερεθνικÝς
πολιτικÝς ελßτ, ο
λαúκισμüς δεν
αποτελεß τον
μεγαλýτερο κßνδυνο
για την
Ευρþπη σÞμερα. Ενþ τα
λαúκιστικÜ κüμματα
εßναι πιο επιτυχημÝνα
σÞμερα σε
σχÝση με το παρελθüν,
και Ýχουν μετατραπεß
σε σημαντικοýς
πολιτικοýς
δρþντες σε χþρες της
ΕΕ, σπÜνια κυριαρχοýν

στις κυβερνητικÝς
πολιτικÝς.
ΠÜνω απü üλα, η εθνικÞ
πολιτικÞ
περιορßζεται Ýντονα απü
υπερεθνικοýς
οργανισμοýς, και
κυρßως την ΕΕ, στην
οποßα τα λαúκιστικÜ
κüμματα Ýχουν
μικρüτερη επιρροÞ.
ΕπομÝνως, ορισμÝνοι
παρÜγοντες
δημιοýργησαν γüνιμο
Ýδαφος για την Üνοδο
της λαúκιστικÞς
πολιτικÞς και
λαúκιστικþν
αισθημÜτων, που
οδÞγησαν σε Ýνα
«λαúκιστικü Zeitgeist», με την
Ýννοια
üτι τα καθιερωμÝνα
κüμματα συχνÜ τßθενται
σε θÝση Üμυνας απü τη
λαúκιστικÞ κριτικÞ
και υποκρßνονται üτι
εßναι υπÝρ του
λαúκισμοý – για
παρÜδειγμα, επαινþντας
την «κοινÞ λογικÞ» του
«λαοý» Þ επικρßνοντας την
ανηθικüτητα των (Üλλων)
πολιτικþν ελßτ.

Ωστüσο,
η κατÜσταση στην
ΕλλÜδα εßναι
διαφορετικÞ. Ενþ ο
λαúκισμüς εßναι Ýνα
σχετικÜ πρüσφατο
φαινüμενο στις
περισσüτερες
ευρωπαúκÝς χþρες, που
χρονολογεßται απü τη
δεκαετßα του 1990, η
ΕλλÜδα διαθÝτει μια
πιο
μακρüχρονη παρÜδοση
στη λαúκιστικÞ
πολιτικÞ, που Ýχει
διαμορφþσει βαθιÜ
τον πολιτικü λüγο
και τους θεσμοýς
της χþρας. Η ΜεγÜλη
¾φεση απλþς
ενßσχυσε αυτÞ την
κατÜσταση (και
εμπüδισε τις πιθανÝς
μεταρρυθμßσεις).
Πολλοß σχολιαστÝς
υποστηρßζουν üτι η

οικονομικÞ κρßση Ýχει
αλλÜξει σε
βÜθος τη δυναμικÞ της
ελληνικÞς πολιτικÞς,
αντικαθιστþντας την
παραδοσιακÞ διαßρεση
ΑριστερÜ-ΔεξιÜ (δηλαδÞ,
ΠΑΣΟΚ εναντßον ΝΔ) με
μια
νÝα διαßρεση
κατεστημÝνου-
λαúκισμοý (δηλαδÞ, ΝΔ-
ΠΑΣΟΚ εναντßον
ΑΝΕΛ-ΣΥΡΙΖΑ). ¼μως
αυτÞ εßναι μια
ανιστορικÞ Üποψη, η
οποßα αγνοεß τις
ισχυρÝς λαúκιστικÝς
ρßζες του ΠΑΣΟΚ. Το
κüμμα μπορεß να Ýγινε
πιο
παραδοσιακü
σοσιαλδημοκρατικü
κüμμα τα τελευταßα
χρüνια, ιδιαßτερα ως
συνÝπεια της
οικονομικÞς κρßσης,
αλλÜ αυτü εßναι Ýνα
σχετικÜ πρüσφατο
γεγονüς. Και ενþ ο
ΣΥΡΙΖΑ δεν διαθÝτει
(ακüμα;) την πελατειακÞ
υποδομÞ
του ΠΑΣΟΚ, Þ αυτÞ που
εßχε πριν την
οικονομικÞ κρßση, ο
«πατριωτικüς
αριστερüς λαúκισμüς»
του Ýχει πολλÝς
ομοιüτητες με αυτüν
του ΑνδρÝα
ΠαπανδρÝου τη
δεκαετßα του 1980.
ΕπομÝνως, η
οικονομικÞ κρßση δεν
Ýχει
αλλÜξει τüσο πολý την
ελληνικÞ πολιτικÞ,
þστε να δημιουργÞσει
Ýναν
εντελþς νÝο κομματικü
ανταγωνισμü.
Περισσüτερο, προς το
παρüν, κυρßως
Üλλαξε τον κýριο
«πατριωτικü αριστερü
λαúκιστικü» πüλο του
δικομματικοý
συστÞματος, απü
ΠΑΣΟΚ σε ΣΥΡΙΖΑ.

§ Το
κεßμενο αποτελεß
σýνοψη των βασικþν
θÝσεων του CasMudde, üπως
παρουσιÜστηκαν στις
δýο ομιλßες του στη
Θεσσαλονßκη στις 20
Μαρτßου 2015
και στην ΑθÞνα στις 26
Μαρτßου 2015στις
εκδηλþσεις που
οργÜνωσαν οι
εκδüσεις Επßκεντρο
προς τιμÞ του.
Δημοσιεýθηκε στο Books' Journal
τχ.55,
ΜÜιος 2015, σε αφιÝρωμα
στον λαúκισμü. ¼λα τα
κεßμενα του
αφιερþματος
θα αναδημοσιευθοýν
ηλεκτρονικÜ τις
επüμενες ημÝρες.

[1]Βλ., Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist”, Government and Opposition,
Vol.39, No.3, 2004, σ. 541-563,και Cas Mudde και Cristóbal Rivera
Kaltwasser, “Populism”, στο Michael Freeden, Marc Stears καιLyman Tower
Sargent (επιμ.), Oxford Handbook on Political Ideologies. Oxford: Oxford University Press,
2013, σ.493-512.

[2]Βλ. Paul Taggart, Populism. Buckingham: Open University Press, 2000.

[3] Προφανþς υπÜρχουν σημαντικÝς εξαιρÝσεις, üπως το αριστερü λαúκιστικü Die Linke (Η ΑριστερÜ) στη Γερμανßα Þ το δεξιü λαúκιστικü ΑνεξÜρτητοι ¸λληνες (ΑΝΕΛ) στην ΕλλÜδα.

[4] Στην περßπτωση των χωρþν με δýο κοινοβοýλια, μüνο τα αποτελÝσματα της «ΚÜτω ΒουλÞς» του εθνικοý κοινοβουλßου λαμβÜνονται υπüψη.

[5] Στην πραγματικüτητα, κυβερνÞσεις συνασπισμοý αριστερþν και δεξιþν λαúκιστþν σχηματßστηκαν και στο παρελθüν στη Σλοβακßα (1992-1998 και 2006-2010).

[6]Βλ. μεταξýπολλþνÜλλων , Susan J. Pharr και Robert D. Putnam (επιμ.), Disaffected Democracies: What’s Troubling the Trilateral Countries?. Princeton: Princeton University Press, 2000.

[7]Βλ., κυρßως, Ronald Inglehart, The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics. Princeton: Princeton University Press, 1977.

[8]Βλ., Russell J. Dalton, Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies. Washington, D.C.: CQ Press, 2013, 6η Ýκδοση.

[9]Βλ., γιαπαρÜδειγμα, Demetres A. Soteropoulos και Dimitri A. Sotiropoulos, Populism and Bureaucracy: The Case of Greece Under Pasok, 1981-1989, South Bend, IN: University of Notre Dame Press, 1996,Christos Lyrintzis, “The Power of Populism:

The Greek Case”, European Journal of Political Research, Vol.15, No.6, 1987, σ. 667-686.

[10] Βλ.,
για παρÜδειγμα, George Th. Mavrogordatos, “From Traditional Clientelism
to Machine Politics: The Impact of PASOK Populism on Greece”, South European Society and Politics, Vol.2, No.3, 1997, σ. 1-26.

[11]ΓιαμιααποτελεσματικÞπρüσφατηανÜλυση, βλ., Takkis Pappas, Populism and Crisis Politics in Greece. Basingstoke: Palgrave, 2014.

[12]Στοßδιο. Βλ. επßσης, Takis Pappas, “Populist Democracies: Post-Authoritarian Greece and Post-Communist Hungary”, Government & Opposition, Vol.49, No.1, 2014, σ. 1-23.

[13]Βλ., γιαπαρÜδειγμα, Mark Blyth, Austerity: The History of a Dangerous Idea. Oxford: Oxford University Press, 2013, Manos Matsaganis, “The Welfare State and the Crisis: The Case of Greece”,Journal of European Social Policy, Vol.21, No.5, 2011, σ. 501-512.

[14]Βλ. διÜφορακεßμεναστο Kevin Featherstone (ed.), “Special Issue: The Challenge of Modernisation: Politics and Policy in Greece”, West European Politics, Vol.28, No.2, 2005.